

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תש"פ

פרשת בראשית

א. באור יש"ר.

פרק ג', פסוקים ד', ו'.

(ד) לא מות תמותון. עתה גמר דבריו שהתחיל אף כי וגו' (ה) כי ידע. אמר הנחש דעו שלא אמר השם כי ביום אכלך ממנו מות תמות אלא להפחיד אתכם, ובאמת אף אם תאכלו ממנו לא תמותו, אלא להפך תגיעו על ידו לשלמות גדולה, כי יפקחו עיניכם, כלומר עיני השכל להבין ולהשכיל באמתיות עד שתהיו דומים למלאכי אלהים היודעים טוב ורע, והשם לא אסר לכם אכילתו רק משנחתו אתכם כדי שלא תגיעו לשלמות הזאת: (ו) ותרא האשה. כלבה, חשבה והבינה שדברי הנחש נכונים מג' טעמים, האחד: כי טוב העץ למאכל. האדם ואשתו חכמים גדולים היו, וכמו שהכירו טבעי החיות והעופות כנראה מקריאת השמות, כן הכירו טבעי הצמחים למיניהם, והנה ראתה האשה שאין בעץ ההוא שום ארס או דבר מומית, אבל הוא טוב למאכל, א"כ אין בטבעו להמית האוכלים ממנו: ובי תארח הוא לעיניו. ועוד טעם שני כי היה העץ יפה תואר ויפה מראה בקומה ובהדור וברצוי הענפים והפירות, כי אולי הגדילו השם מכל שאר עצי הגן ולכן נטע אותו באמצע כדי להרבות היופי וההדור לכל הגן, וחשבה האשה כי תפארת העץ גם מקום מושבו הוא אות על חשיבות הפרי: ונחמד העץ להשביל. ויותר מכל זה נמצא בו סגולה נפלאה והוא ההשכלה בעיניים רוחניים ואלהיים, כי על ידו יקנה האדם שכל טוב ורוח מצין עד שידמה למלאכי מעלה. והנה מפירושו תבין שאין כפל לשון בפסוק זה, ושעל פי שלשת הטענות האלה דנה האשה בדעתה שראוי לאכול ממנו, כי אמרה מאחר שלא נמצא בו דבר מומית, ועוד שהוא הדור ויפה מכל העצים, ועוד שעל ידו יוכל האדם יותר באמתיות, א"כ למה מנע השם ממנו אכילתו, אין זה אלא שהשם שונא אותנו ולכן רצה למנוע ממנו השלמות האחרון כדברי הנחש: ו

אלו

1. מה אחד פרשנו בבארו את פסוק ד'?
2. איך פרשנו מבין את פסוק ה' ומה הוא מכניס לדבריו Le הנחש?
3. מה פירושו לנאמר: "ותרא" ולאמה זה חשב לו?
4. מה בדיוק עלות הטעמים שהאשה השתכנעה מן הנחש כי דבריו נכונים?
5. מה חשבה האשה כסיבה לאיסור שהקב"ה אסר עליה?
6. האם יש בכל זה קירוב או סתירה עליה?

* * *

(ג) ולא תנעו בו. הוסיף לה אדם הראשון סייג לדבר (אבות פ"א) והוא לחוספת זמירות. ותלתה צאמית חלשים, לומר שכלן ה' הוא כן, כי אמירה הוא כלן. ואמרה פן תמותון, כך אמר לה אדם כי היה ספק בדעתו אם זה הלווי גם עלי נפני שהיה זו צנוף אחד, או צנור שנסייחד הדבור אליו לא זה הלווי עלי (הגר"א) ולמה שיחצור שאלם טעה בלשון הלווי ומצב שאין האזהרה על האכילה כ"א על השמחת חילן שלא לחסר מוננו פירותיו לכן הוסיף באזהרה הנגיפה, כי ע"י הנגיפה זו יתנענע האילן, וינשר פירותיו, ולדעתו עיקר האזהרה היא ללצי השמחת האילן לחסר מוננו פירותיו: (ה) והייתם כאלהים. כשופט וכמנהיג, כפי' המצ"ס צמורה ללשון חונקלות שחרגם כרצנצין מענין אלהים לא תקלל, וטעמו כאן מעלמיתם תהיו זיכלתכם לשפוט ויהו טוב ותצמחו זו ויהו רע ותמנעו מוננו, ולא תהיו דומים לשאר צע"ח שהם מוכרחים צמנעיהם, ואין להם כח השפיעה וההנהגה להחסיג נכח עלמם צמירה וכלן. ובכונה זו יתצאר ג"כ וולת כאלהי מענין חוקק ויכולת, כלומר תהיו צעלי היכולת לצמור מדעתכם את הטוב מציין הרע, ולא תמנעו חל המלוא עליכם. כאלהים (ועלצמנעלצטיג) ויתכן שה"ק הוא לאומת הדבר ככ"ק אעשה לו עזר כנגדו, ויהי העם כמתאוננים וכדומה הדבר:

אלה

1. איך פרשנו מפי' את מהלך הדברים, מ' אע, אה אע, אה הפין ואיך טעה האדם?
2. לאור זה בצצט מ' אעס ככ"ק זה?
3. איך פרשנו מפי' את פסוק ה' ולאמה זה חשוק כל כק?
4. "כח השפיטה בבחירה ורצון" התוכל להסביר?
5. "ולא תצטרכו אל המצוה עצמית" מהי כוונת דבריו אלה ולאמה זה קובע את הצדק האדם לצומת כל בצלי החיים האחרים?
6. איך פרשנו מפי' את הכ"ק ומה הראיה מן הדולמאות שהוא מ663?

* * *

ג. רש"ד הירש.

פרק ג' פסוק א' :

(א) הניגוד לבהמה הוא אבן הבוחן, בה תיבחן מוסריות האדם. חכמת הבהמה פיתתה את אדם הראשון לסור מדרך המצוה. וחכמת הבהמה היא עד היום הזה, אם לכל חטאת. קורות החטא הראשון הן קורות כל החטאים. הבהמה היא באמת "כאלהים", יודעת טוב ורע. בקרבה שוכן האינסטינקט, והוא בשבילה קול ה' ורצונו. רק על פיו היא פועלת, ורק על פיו היא יכולה לפעול. הוא בשבילה ההנהגה האלהית, הנוהגת בתוכה. מה שהיא עושה על פיו, הנה זה טוב; ומה שהוא יניאנה מעשות, הנה זה רע. הבהמה לא תשגה; יש לה רק טבע אחד, שלו היא חייבת לציית.

לא כן האדם. עליו לבחור בטוב ולסור מן הרע — תוך בחירה חפשית ותודעת החובה. גם בבואו לספק את רצונו הגשמי אל יימשך אחרי פיתוי חושיו, אלא יבקש לעשות את חובתו. גם בשעת הנאה גשמית יפעל בחירות מוסרית. לעולם אל יהא האדם כבהמה. משום כך יש בקרבו כוחות אלהיים בצד רצונות גשמיים. הכרח הוא, שיצרו יתנגד לטוב ויימשך אחרי הרע; רק כך יבחר בטוב ויסור מן הרע — למרות החושניות ולא מתוך חושניות. בכח החירות של טבעו האלהי יקיים את ייעודו האלהי הנעלה. משום כך קול ה' מדבר אליו, ואין הוא מדבר מתוכו. קול ה' יגיד לו מה טוב ומה רע; ויצרו יתנגד לקול הזה, — כל עוד הוא עצמאי ואין לו הדרכה. קול ה' הפועם באדם, — המצפון, ששלוחו הוא הבושה, — רק יזהיר,

1. פרשנו מדיר את "חכמת הבהמה" וקובע כי זה בצט כה ההקדף בינה לבין האדם, התוכל להסביר?
2. מה פירוש ee לבהמה רק "טבע אחד"?
3. האם יכול לבחור בין טוב ורע, מה זה נותן לו?
4. איך מובן מלה שהקב"ה מדבר על האדם ולא מתוכו?
5. מה לפי זה הוא המצפון?

* * *

ד. רמב"ן.

פרק ג' פסוק יג': (יג) וטעם מה זאת עשית, לעבור על מצותי, כי האשה בכלל הזהרת אדם, כי היתה עצם מעצמיו בעת ההיא * , וכן היא בכלל העונש שלו. ולא אמר באשה ותאכלי מן העץ, כי היא נענשה על אכילתה ועל עצתה כאשר נענש הנחש * . ועל כן אמרה הנחש השיאני ואוכל * , כי העונש גדול על האכילה * . והנה מכאן * נוכל ללמוד עונש למחסיאי אדם בדבר ⁴³ * , כאשר למדנו רבותינו בפסוק ולפני עור לא תתן מכשול ⁴⁴ :

אלות

1. פרשנו מנסה ללמדנו כאן כי האדם ולתו ה'נס אישיות אחת, איך ולמה?
2. על מה ולמה נאנשה האשה?
3. מה רוצה פרשנו ללמוד מלה על: "מחסיאי אדם"?
4. איך ניתן לקשור כל זה לפסוק: "לפני ציור לא תיתן מכשול"?
5. האם לפי זה ניתן לקרוא מ' בצצט חטא יותר האדם או לתו?

* * *

ה. העמק דבר.

פרק ד' פסוקים ה', ו' :

היינו חס חפנהו : ואל מנחתו . כמשמעו : לא ש'ה. לא קיבל התפלה והמנחה : ויחד לקין מאד ויפלו פניו . אינו כפל לשון . שהרי כפי' אמר לו ה' למה חרה לך ולמה נפלו פניך . ולא אמר למה חרה לך ונפלו פניך . ובאמת שני ענינים הם חרון הוא נער גדול עד שמשגיג קדחת בגוף מרחיחת הדם . כמו שאמר יונה הנביא היטיב חרה לי עד מות . פי' הנער גדול כ"כ עד קרוב למות . והשגת הנער על מה שלא נעשה רצונו או חיזה דבר שלא כחפצו . הוא בא מגבהות הלב . שחושב שאינו ראוי שיגיע לו כן לשי חשיבותו בעיני עצמו . אבל נפילת הפנים הוא להיפך מהשב בדעתו שהוא באמת שפל וגבוה .

ואין לו להרים ראש להבא . והנה קין הי' מחולק בדעות עם הבל כמ"ס . עתה ראה והתבונן שלא כוון לדעת עליון . והרה לו על העבר על מה תעה מדעה הישרה . ונפלו פניו על להבא . ראה ח"ע שפל נגד הבל שגד שררי הוא עובד אותו בחס . כי עד כה חשב שהוא יקבל שכרו מה' על שמכרנו ועובק בצרכי החיים לו ולאחיו ולא כן אחיו שמבלה ימיו בהענוגים ומוהרות ולא יהיה לו שכרו נעמלו . אבל עתה ראה שאחיו מסיק רצון מה' . ח"כ על מה הוא עמל לו : (ו) למה חרה לך . על מה אתה מנסער כ"כ על מעותך והתעוהך מני דרך . אין זה טעות כ"כ כאשר יבואר : ולמה נפלו פניך . שלא כמו שאתה חושב שאתה משועבד להבל והוא יהנה בעולמו יותר ממך :

אלות

1. איך פרשנו מבין את שני הדברים המוזכרים כאן אצל קין?
2. מה ההקדף ביניהם?
3. פרשנו קובע שחלק כאן הוא על הצער וחלק על הצתיד, הסבר.
4. איך פרשנו מבין את התנהלותו של הבל ומה מנסה להסביר את התנהלות קין?
